

Can Millet de Baix (l'Ametlla del Vallès)

Fitxa

Lluís Cuspinera

Arquitecte

Carme Clusellas

Historiadora de l'Art i restauradora

FITXA TÈCNICA

Denominació: can Millet de Baix,
abans can Xammar de Dalt.

Arquitecte (de la transformació):
Manuel Joaquim Raspall i Mayol
(1877-1937).

Promotor (de la transformació):
Joan Millet i Pagès.

Localització: l'Ametlla del Vallès,
ctra. de Puiggraciós.

Tipologia: masia aïllada.

Data de la transformació: 1908.

Ús actual: residència geriàtrica.

Estat de conservació: bo.

Can Millet de Baix. (Fotografia: Lluís Cuspinera)

LOCALITZACIÓ

La finca de can Xammar de Dalt o can Millet de Baix es troba situada al nord del casc antic de l'Ametlla del Vallès, prop de l'església, al costat de la carretera a Puiggraciós.

Can Xammar, al principi del segle XX, era una de les finques més extenses de la població. Amb el nom de Xammar hi havia dues masies a l'Ametlla: can Xammar de Baix, darrera l'absis de l'església parroquial, i can Xammar de Dalt, situada al costat de ponent de l'església, prop del camí de Puiggraciós. Aquesta última finca, a partir del 1905, serà coneguda també amb el nom de can Millet de Baix, amb relació als nous propietaris del mas, promotors de la reforma de l'antic casal en residència d'estiueig de caràcter modernista.

DADES HISTÒRIQUES

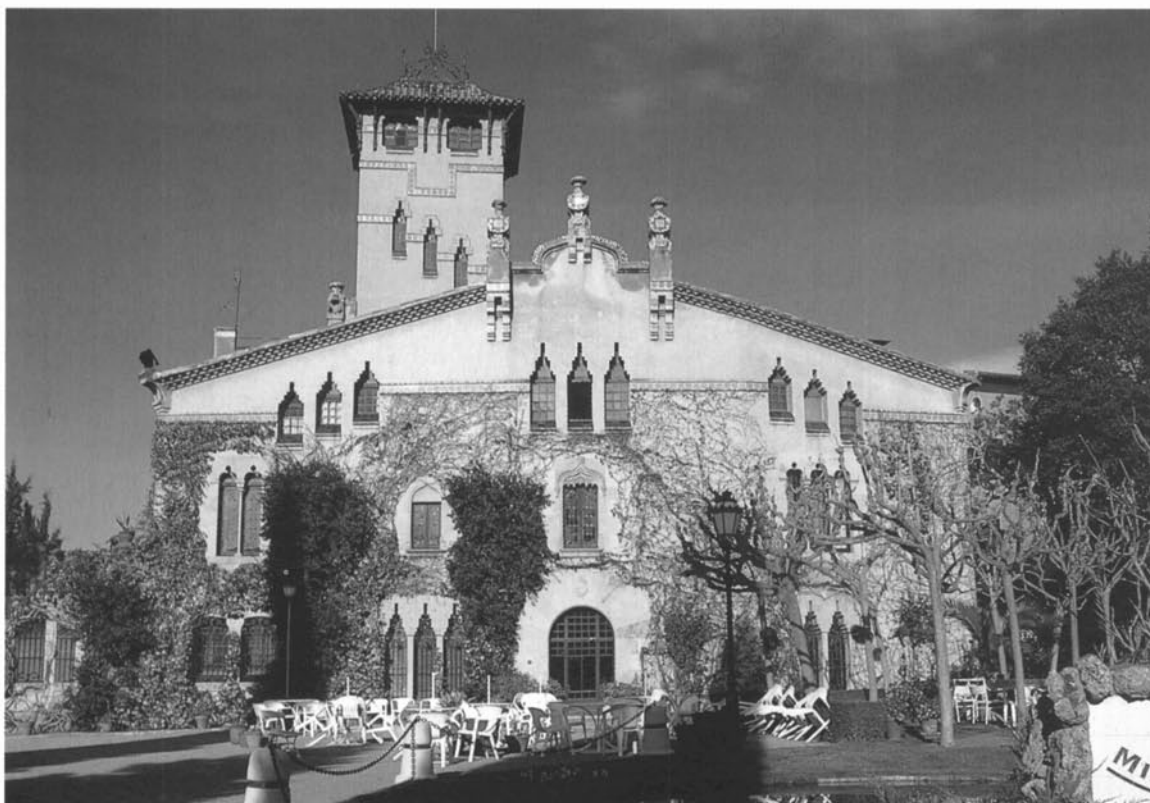
El 1900 la família Xammar es va traslladar de Barcelona a la finca de can Xammar de l'Ametlla. Cinc anys més tard, el 1905, per culpa d'una crítica situació familiar, els Xammar van vendre la finca a Joan Millet i Pagès, un industrial cotoner, germà de Lluís Millet, cofundador i director de l'Orfeó Català.

L'any 1907, prèviament a la transformació de la masia i per tal de millorar l'accés a la finca, Joan Millet va encarregar un projecte de millora i transformació de can Moncau a M.J. Raspall. Can Moncau es trobava situada a pocs metres de can Millet, enfront de l'antic cementiri i de l'església parroquial de Sant Genís de l'Ametlla. Amb la reforma de can Moncau es pretenia ampliar l'antiga carretera i millorar un revolt que descrivia en el traçat

antic de l'interior de la població. Raspall va optar per desmuntar l'antiga casa i situar-la retirada de l'antiga alineació, eixamplà el vial i introduí algunes reformes en la disposició dels buits de la façana, que coronà amb ornamentació amb totxo. Pocs anys més tard, el 1910, el mateix Raspall realitzaria, com a arquitecte municipal de l'Ametlla, les obres de millora de la placeta de l'església amb la construcció de l'actual escalinata, gràcies al trasllat de l'antic cementiri.

Però la reforma més important i agosarada realitzada a l'Ametlla per l'arquitecte serà la transformació de can Xammar en l'actual residència. L'any 1908, Joan Millet va encarregar a Raspall la reforma de la masia de can Xammar de Dalt, que data del segle XIV. Una reforma que va suposar la introducció de l'estètica modernista del moment.

Vista actual de la façana principal de can Millet. La casa, exteriorment, es mostra sense modificacions respecte a les reformes realitzades per M.J. Raspall el 1908. (Fotografia: L. Cuspinera)

L'any 1910, per necessitats econòmiques, la família Millet es veu obligada a vendre de nou la finca, que és adquirida per Joaquim Sindreu. Acabada la Guerra Civil, l'any 1940, Fèlix Millet i Maristany (1903-1967), fill de Joan Millet, torna a comprar la finca de can Xammar. Fèlix Millet, polític, financer i mecenes, era president de l'Orfeó Català i seria fundador d'Òmnium Cultural. Va establir la seva residència a can Xammar, des de llavors coneguda més popularment com can Millet.

Des de la finca, Millet va col·laborar en molts actes culturals reivindicatius de la cultura catalana. Així, can Millet va ser el lloc de trobada clandestina de molts activistes. El 1944 es va organitzar el primer Aplec Pasqual. El desembre de 1964 hi va tenir lloc un col·loqui entre intel·lectuals amb assistència de Marià Manent, Albert Manent, Jordi Carbonell, Josep Benet, Joan Raventós, Badia i Margarit i José Luis Aranguren, entre d'altres. I el gener de 1966 s'hi va celebrar una altra trobada amb el nom de Jornades d'Estudi sobre la Situació de la Cultura Catalana.

Can Millet, doncs, esdevindria un símbol de la resistència cultural, fent honor a alguns referents del catalanisme que ja havien estat disposats per la reforma de M.J. Raspall de 1908 com a motius ornamentals i decoratius de la mateixa casa. En l'actualitat la finca continua essent propietat de la família Millet, i està destinada a residència geriàtrica.

L'ARQUITECTE M.J. RASPALL

Manuel Joaquim Raspall i Mayol (Barcelona 1877 - la Garriga 1937), malgrat néixer a Barcelona, gràcies a vincles familiars i després professionals, va convertir la comarca del Vallès Oriental en el principal escenari de la seva vida i obra. M.J. Raspall era el segon fill del matrimoni format per Joaquim Raspall i Masferrer i Mercè Mayol, filla de can Mayol de la plaça (actual plaça de Sta. Isabel) de la Garriga.

Raspall, de jove, va passar part dels seus estius a la casa de la Garriga. Can Mayol també seria la primera obra arquitectònica de Raspall, just un any abans de finalitzar la carrera d'arquitectura, el 1904. Des d'aleshores, el seu desenvolupament social i professional va anar estretament lligat a la comarca. El mateix 1904 va ser nomenat arquitecte municipal de Cardedeu. El 1906, de l'Ametlla del Vallès, i en anys següents també ho seria de la Garriga (1906), Granollers (1907), Caldes de Montbui (1909) i, finalment, de Montmeló (1924).

El Vallès del temps de Raspall es va veure transformat pel fenomen de l'estiueig, que va comportar un desvetllament econòmic, afavorí el comerç, les relacions directes amb Barcelona, el desenvolupament de certs serveis (fondes i balnearis) i, sobretot a l'estiu, oferí espais lúdics per a l'organització de festes, trobades literàries o teatrals. Raspall va participar activament en moltes d'aquestes activitats, com ara les Festes del Bosch i del Teatre de la Naturalesa de la Garriga, durant els anys 1911 i 1914.

M.J. Raspall.

(Fotografia: Renom, arxiu Cuspinera)

A Manuel Joaquim Raspall, com a arquitecte, se l'ha considerat de la segona generació modernista, amb mestres com Lluís Domènech i Montaner o Antoni M. Gallissà. Però malgrat les influències, més presents en la seva primera etapa, Raspall va anar desenvolupant un llenguatge propi, amb elements, formes i dissenys que avui fan fàcilment identificable una arquitectura *raspalliana*. El seu treball va ser intens i extens, amb una àmplia obra, pràcticament circumscribida a Barcelona i el Vallès.

A l'Ametlla, s'hi troba una interessant mostra de la seva arquitectura, sobretot de la primera etapa, que ha estat considerada com l'etapa de llenguatge modernista (1903-1915). Destaquen cal Barber (1904), el Cafè (1906), ambdós edificis al carrer de la Torregassa, l'Ajuntament i les escoles (1910) i, sobretot, la reforma de can Xammar o can Millet, un dels millors exponents d'aquesta primera etapa.

DESCRIPCIÓ

De can Xammar a can Millet

De l'antiga masia de can Xammar, documentada des del segle XIV, no es conserven altres testimonis que els que, amb respecte, va deixar visibles M.J. Raspall en la seva intervenció del 1908. Així, avui, hi són presents encara l'ampli portal dovellat o els finestrals, que corresponen al gòtic tardà de la planta noble: la finestra geminada o l'arc conopial que emfasitza la finestra central del primer pis.

La permanència d'aquestes traces del passat en una obra de remodelació no és un cas aïllat en Raspall. Amb una clara voluntat de respecte vers aquells elements més singulars de l'arquitectura del passat, Raspall els conservarà en moltes de les seves transformacions i els aprofitarà per revaloritzar-los i emmarcarlos amb noves reinterpretacions de formes ornamentals o funcionals en clau modernista. Un exemple d'aquesta actitud el trobem en la seva primera obra de transformació: la casa Mayol de la Garriga, en la qual resitua tots els elements gòtics de l'antic casal i recupera la galeria de solana de l'últim pis. Similar respecte el podem trobar en la transformació de can Llibre de Cardedeu.

Un altre dels aspectes conservats és la tipologia general de masia característica de les nostres terres. Així, can Millet conserva la planta rectangular original, de tres crugies perpendiculars a la façana principal, orientada a migdia. Consta de planta baixa, pis i golfà alta, amb la coberta de teula àrab a dues vessants, limi-

Torre Sindreu fou la denominació de can Millet durant els anys en què en fou propietari Joaquim Sindreu (1910-1940).

(Fotografia: Roisin, arxiu Lluís Cuspinera)

tada amb un ràfec recolzat en una treballada imbricació ceràmica, aquesta sí, de nova creació.

La intervenció més innovadora, al marge dels elements decoratius i ornamentals de les façanes, serà l'afegit de nous cossos i volums que donaran el nou caràcter de torre d'estiueig a l'antiga masia. Esmentem, en primer lloc, un cos afegit a la part posterior, de planta rectangular i cobert amb terrat. I, sobretot, l'alta torre mirador de tres plantes que adquireix una gran importància volumètrica respecte al conjunt, malgrat la seva falta de funció o ús concret, més enllà de la de mirador del paisatge, en l'estructura domèstica de la casa. La torre, potser l'element més singular, avui, de can Millet, és de perímetre rectangular. La coberta és de pavelló o a quatre vessants, amb teules àrabs vidrades que formen el dibuix d'una greca, i queda limitada amb un potent ràfec re-

colzat en mènsules de fusta. Encara, per potenciar més aquesta importància, el carener de la coberta està coronat amb una reixa de planta quadrada, treballada amb ferro forjat, amb entrellaçaments a cop de fuet. Pocs anys abans, el 1904, Raspall havia realitzat una torre mirador similar a l'Alqueria Cloelia de Cardedeu, també amb coberta de pavelló i també amb reixa de forja al carener. Posteriorment, trobarem torres mirador similars al llarg de la seva obra, presents a la Casa Barbey de la Garriga o a la Torre Iris de la mateixa població, per destacar-ne les més importants. Amb tot, val a dir que les torres mirador de les cases d'estiueig no són pròpies sols de Raspall sinó que esdevindran una característica d'aquesta tipologia arquitectònica adoptada per altres arquitectes del moment com ara Puig i Cadafalch, Eduard M. Balcells i Puig Gairalt.

Detalls de la torre i el capcer de can Millet. (Fotografies: Siqui Sánchez)

Una altra de les noves construccions de Raspall és el cos afegit al costat de ponent de la casa. Aquests cos, de planta baixa amb coberta plana de terrat, estava destinat a magatzem i garatge. El terrat està tancat amb una treballada barana de totxo vist i els buits de la façana són d'arc carpanell tripartits. Resulta, avui, un assaig per a futures solucions semblants, que trobarem l'any 1909 al magatzem de Salvador Clavell a Cardedeu.

Però aquest nou cos —garatge i magatzem— permet encara parlar d'una altra característica de la transformació que fa Raspall de can Xammar a can Millet. Com ja hem dit, Raspall mostra un gran respecte per l'arquitectura preexistent i sobretot pels seus elements més singulars. Potser és això el que el fa elegir el totxo com a material nou. Així, amb una voluntat per potenciar la llegibilitat del nou enfront del vell, de l'afegit respecte al conservat, el totxo servirà per marcar l'obra nova: seran de totxo els arcs escarsers i els arcs graonats de les finestres de la planta baixa de la façana principal.

La façana principal, com ja hem dit, conserva l'estructura volumètrica de la façana original i també l'arc de mig punt del portal d'entrada dovellat, del qual només es transformà la dovella central per addicionar-hi un escut en relleu amb un *Salve* esculpit amb grafia modernista. Aquesta façana principal està arrebossada, amb un color ocre pàl·lid que contrasta amb els elements decoratius afegits que l'ornamenten.

Les arts aplicades: ceràmica, forja i vitrall

En Raspall, com en altres arquitectes del moment, la façana esdevé l'element principal on desplegar tota la riquesa ornamental de l'estètica modernista. Així, com a catàleg de possibilitats, les formes de les obertures es diversifiquen amb arcs conopials, finestres coronelles o de llinda esglaonada que s'alternen en tot el pla de façana, sempre de manera compensada sinó simètrica. I a aquesta diversitat de formes s'hi sumen les ornamentacions ceràmiques. Les impostes ajuden a marcar les diferents plantes o pisos i ser-

veixen alhora per donar color, sempre jugant amb el bicromatisme: el to pastel de l'arrebossat i el blau de la ceràmica. En aquest cas es tracta de peces de ceràmica de sèrie (iguals que les utilitzades en altres cases de Raspall) de color blau que contrasten amb l'ocre pàl·lid del fons. Així mateix, les impostes de ceràmica de doble filet serveixen per resseguir i unir les quatre façanes, com a suma del conjunt. La verticalitat de l'alta torre, formalment, queda tallada per les dues impostes ceràmiques; una uneix de forma esglaonada les finestres de la torre, i l'altra, en perfil trencat, emmarca els ampits dels finestrals de coronació de la torre.

També trobem ceràmica aplicada, en peça sencera o amb trencadís, en l'ornamentació del capcer. Els capcers, en Raspall, seran un altre element destacat en les façanes del seu període modernista. En aquest cas, el capcer és de perfil trencat i sinuós, amb tres pinacles-pilastres recolzats en cartel·les que es perllonguen de forma esglaonada.

I, com a elements ornamentals, encara caldria destacar la forma i el treball de la xemeneia. Les xemeneies guanyaran un interès especial en l'obra modernista malgrat la seva ubicació que les fa difícils de veure. Permeten les formes més agosarades i els dissenys més singulars als arquitectes. La de can Millet, acabada amb una coberta en forma de bolet, amb ceràmica aplicada amb trencadís. Altres xemeneies que cal destacar de l'obra de Raspall són les de la Torre Iris, la Casa Barbey o la mateixa de can Mayol que havia realitzat un any abans d'aquesta de can Millet.

Finalment, cal mencionar, de l'exterior, el treball de les reixes de forja que tanquen els buits de la façana principal de la planta baixa, treballades amb la tècnica anomenada cop de fuet. De tot el conjunt, en destaca la reixa de la finestra principal del menjador que incorpora l'escut de Catalunya.

Els vitralls són un dels altres elements presents en l'arquitectura de Raspall que responen al disseny de l'arquitecte i al bon art dels mestres d'ofici que van treballar estretament amb ell. Molts d'aquests vitralls, que avui es mostren com a petites obres d'art, van ser realitzats per artesans de la comarca i el seu nom és, ara com ara, desconegut, sotmès, doncs, a l'arquitectura com a art major que engloba els treballs dels oficis artístics que va ajudar a recuperar.

A can Millet destaquen els vitralls que hi ha a la façana de migdia de la planta baixa: vidre transparent emplantat sobre una malla

rectangular, amb dibuixos geomètrics vegetals i, en la fulla central de la triple buit, de nou, un escut quadribarrat. A la planta pis, els motius ornamentals són cibes blaves o roses en les interseccions, segons la finestra, i dibuixos vegetals de vidre catedral del mateix color que les cibes. A la torre hi ha un vitrall de forma arronyonada, de camper de vidre catedral incolor, amb dibuix geomètric floral simètric, de color blau, que emmarca un tercer escut quadribarrat de vidre catedral.

De l'interior, auster, cal destacar sobretot la decoració de la sala menjador. Tota l'estança es troba envoltada d'un arrambador de peces ceràmiques de color groc i verd de ceràmica de sèrie. Els colors d'aquest arrambador entonen perfectament amb els dibuixos del paviment hidràulic i, sobretot, amb el color elegit per a la llar de foc, l'element més singular d'aquest espai.

De la decoració d'interiors, en Raspall, són, bàsicament, les llars de foc els elements més destacats. I, en especial, dues, la de la Casa Barbey de la Garriga i aquesta de can Millet, ambdues, clars exponents de l'estètica modernista. La llar de foc de can Millet destaca per la seva forma sinuosa i asimètrica, que crea un volum més ampli a la part baixa i es va degradant fins a sumar-se al mur final en la part alta. És coberta de ceràmica groga aplicada en trencadís que sembla dibuixar la forma d'un drac mític, amb la presència d'un suposat ull vermell a la part superior de la xemeneia. Encara, a més, incorpora altres elements ornamentals com a resum de la utilització de les arts aplicades: un escut romboïdal amb quatre barres, que enllaça amb les esses a cop de fuet de la forja que abracen la panxa de la xemeneia; quatre barres sinuoses de vermell i un punt vidrat en vermell intens al centre

Detalls dels vitralls de les finestres de la planta baixa i el primer pis de la casa Millet. (Fotografies: L. Cuspinera)

La llar de foc del menjador de can Millet. (Fotografia: Siqui Sánchez)

de la panxa de la llar de foc. Aquest cercle vermell, segons expliquen els hereus Millet, simbolitzava el cor de la família, ja que es reunia al seu voltant, vora del foc.

Per sobre de la forma simbòlica del drac, la llar de foc emmarca, en la part alta, un plafó ceràmic figuratiu dedicat a la Mare de Déu de Montserrat, amb la Verge en primer terme, i la serralada al fons. Aquesta referència a la simbologia catalana, com ja hem vist, no és l'única de can Millet: el

drac de la llar de foc, l'escut de la reixa principal o el que es troba acolorit en els vitralls de les finestres. Probablement són referències que responen al programa marcat pel promotor de l'obra de reforma, Joan Millet, en un moment en què el modernisme esdevenia estil arquitectònic simbòlic de la catalanitat del moment. I avui semblen ser un preludi de les activitats futures que van tenir lloc a la casa a favor de la recuperació de la mateixa cultura catalana en la dècada de 1950-1960.

BIBLIOGRAFIA

- Badia i Moret, J.: «L'Ametlla del Vallès. Galeria de Personatges. Cròniques del Nostre Temps (1900-1990)». Ajuntament de l'Ametlla del Vallès, 1992.
- Bohigas, O.: «Manuel Raspall. Arquitecto». *Cuadernos de Arquitectura* núm. 44, Col·legi d'Arquitectes. Barcelona, 1961; pàg. 29-38.
- Cuspina i Font, L.: «L'Arquitecte Manuel J. Raspall i l'Ametlla». *Amindola* núm. 31. març 1998.
- «El Vitrall Modernista». Catàleg de l'exposició. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. 1984; pàg. 33, 60, 62, 65, 66, 86.
- «L'Ametlla del Vallès». *Això és Catalunya. Guia del Patrimoni Arquitectònic*. Generalitat de Catalunya. Plaza i Janés Editores, 1987. pàg. 182-183.
- Loyer, F.: *Cataluña Modernista 1888-1929. Barcelona*. Ediciones Destino, 1991. Can Millet de Baix, Casa Barbey, «Torre Iris», pàg. 183-185.
- «M.J. Raspall arquitecte (1877-1977)». Catàleg de l'exposició. Centre Cultural de la Fundació «la Caixa». Granollers, 1997.
- Rutes del Modernisme*. Generalitat de Catalunya, Departament de Comerç, Consum i Turisme, 1988.